

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/45-1-31>

Жанна ДАВИДОВА,

orcid.org/0000-0002-7514-8910

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін

Приватного вищого навчального закладу «Харківський міжнародний медичний університет»

(Харків, Україна) *davydovazhanna@khitmu.edu.ua*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Метою статті є обґрунтування низки організаційно-педагогічних умов забезпечення ефективності формування інформаційної компетентності іноземних здобувачів освіти медичних спеціальностей. У процесі дослідження застосовувалися методи аналізу, синтезу опрацьованої джерельної бази, порівняння з метою уточнення поняттєво-категоріального апарату дослідження, досягнення поставленої мети та розв'язання визначених завдань. Проаналізовано стан підготовки іноземних здобувачів освіти медичних спеціальностей і виявлено суперечності між очікуваннями й вимогами студентів щодо одержання міжнародної освіти та недостатніми умовами організації навчання й адаптації педагогічної системи ЗВО до інтернаціоналізації освітньої діяльності; між тенденцією ЗВО до інтернаціоналізації освітньої діяльності відповідно до сучасних глобальних викликів і недостатньою готовністю студентів до навчання у таких умовах. Обґрунтовано умови, які сприяють зниженню рівня визначених суперечностей: підготовку викладачів до специфічної діяльності з підготовки іноземних здобувачів освіти медичних спеціальностей, а також їх стимулювання до творчого пошуку ефективних засобів професійної підготовки майбутніх фахівців до діяльності відповідно до вимог сучасного суспільства; створення інформаційно-дослідницького освітнього середовища через запровадження відповідних підходів, засобів, форм і методів навчання. Розкрито сутність педагогічних умов і проаналізовано їх вплив на підвищення ефективності системи формування інформаційної компетентності. Визначено, що підготовка викладачів має здійснюватися через проведення ряду науково-методичних семінарів для викладачів, що сприяє ознайомленню викладачів із феноменом інформаційної компетентності; специфікою підготовки іноземних здобувачів освіти; методологічними, технологічними та методичними засадами відповідної підготовки майбутніх фахівців медичних спеціальностей. Створення інформаційного дослідницько-орієнтованого освітнього середовища у медичних ЗВО можливо через залучення студентів у різні види дослідницької діяльності через оновлення змісту компонентів педагогічної системи (цілей, принципів, змісту, методів, форм) підготовки фахівців. Забезпечення ефективності системи формування інформаційної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей можливе за умови створення відповідних організаційно-педагогічних умов, серед яких – підготовка викладачів до специфічної діяльності з підготовки іноземних здобувачів освіти медичних спеціальностей, а також їх стимулювання до творчого пошуку ефективних засобів професійної підготовки майбутніх фахівців до діяльності відповідно до вимог сучасного суспільства; створення інформаційно-дослідницького освітнього середовища через запровадження відповідних підходів, засобів, форм і методів навчання.

Ключові слова: інформаційна компетентність, іноземні студенти медичних спеціальностей, організаційно-педагогічні умови, підготовка викладачів, інформаційно-дослідницьке освітнє середовище.

Zhanna DAVYDOVA,

orcid.org/0000-0002-7514-8910

Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Humanitarian and Social-Economic Disciplines

Kharkiv International Medical University

(Kharkiv, Ukraine) *davydovazhanna@khitmu.edu.ua*

ENSURING THE EFFICIENCY OF THE FORMATION OF THE INFORMATION COMPETENCE FOR MEDICAL STUDENTS

The purpose of the article is to substantiate a number of organizational and pedagogical conditions to ensure the effectiveness of the formation of information competence of foreign students of medical specialties. The research used methods of analysis, synthesis of the processed source base, comparison in order to clarify the conceptual and categorical apparatus of the study, achieve the goal and solve certain problems. The article considers the organizational and pedagogical conditions that contribute to the effectiveness of the system of formation of information competence of foreign students of medical

specialties. The current situation with the training of foreign students of medical specialties is analyzed and contradictions are revealed – between the expectations and requirements of students for international education and insufficient conditions for the organization of training and adaptation of the pedagogical system of the University to the internationalization of educational activities; between the tendency of free economic education to internationalize educational activities in accordance with modern global challenges and insufficient readiness of students to study in such conditions. The conditions that contribute to reducing the level of certain contradictions are substantiated: preparation of teachers for specific activities for training foreign medical students, as well as their stimulation to creative search for effective means of training future professionals to work in accordance with modern society; creation of information-research educational environment through the introduction of appropriate approaches, tools, forms and methods of teaching. The essence of pedagogical conditions is revealed and their influence on increase of efficiency of system of formation of information competence is analyzed. It is determined that teacher training should be carried out through a number of scientific and methodological seminars for teachers, which helps to acquaint teachers with the phenomenon of information competence; the specifics of training foreign students; methodological, technological and methodological principles of appropriate training of future specialists in medical specialties. Creating an information research-oriented educational environment in medical universities is possible through the involvement of students in various types of research activities by updating the content of the components of the pedagogical system (goals, principles, content, methods, forms) of training. Ensuring the effectiveness of the system of formation of information competence of foreign medical students is possible provided the creation of appropriate organizational and pedagogical conditions, including – training teachers for specific activities to train foreign medical students, as well as stimulating them to creatively seek effective means of training future professionals. in accordance with the requirements of modern society; creation of information-research educational environment through the introduction of appropriate approaches, tools, forms and methods of teaching.

Key words: *information competence, international students of medical specialties, organization and pedagogical conditions, teachers training, information and research-oriented educational environment.*

Постановка проблеми. Протягом декількох десятиріч Україна визнається сприятливою державою для отримання вищої освіти іноземцями. Високий рівень підготовки, досить високі рейтинги українських ЗВО у світовому освітньому просторі, визнання дипломів у багатьох країнах, сприятливі соціокультурні умови, зумовлені толерантним полікультурним середовищем і позитивним ставленням українців до міжкультурної комунікації. Запровадження інноваційних реформ в українську освіту сприяло зростанню кількості іноземних студентів, які бажають здобувати вищу освіту в Україні. Зараз, за даними УДЦМО, ця цифра сягає 75 605 осіб зі 154 країн світу. Найпопулярнішими спеціальностями серед іноземних студентів є медичні, що становлять 45% від загальної кількості. Тобто для нашої країни стратегічним напрямом вищої освіти є підготовка іноземних здобувачів освіти медичних спеціальностей. Саме медична освіта є однією з найпрестижніших, а дипломи українських медичних вишів визнаються у багатьох країнах світу.

Забезпечення високого рівня якості підготовки фахівців для зарубіжних країн у вітчизняних університетах значною мірою визначається успішністю організації освітнього процесу та соціокультурної й інформаційної адаптації іноземних студентів.

У нинішніх умовах особливо актуальною стає розробка системи формування інформаційної компетентності (далі – ІК) іноземних здобувачів освіти медичних спеціальностей у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) України.

Метою статті є обґрунтування низки організаційно-педагогічних умов забезпечення ефективності формування ІК іноземних здобувачів освіти медичних спеціальностей.

Завдання статті: 1. Проаналізувати стан підготовки іноземних здобувачів освіти медичних спеціальностей і виявити суперечності. 2. Обґрунтувати умови, що сприяють зниженню рівня визначених суперечностей. 3. Розкрити сутність педагогічних умов і проаналізувати їх вплив на підвищення ефективності системи формування ІК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки іноземних здобувачів освіти в Україні є об'єктом дослідження таких вчених, як В. Голівко, Л. Кайдалова, Ж. Черкашина, Т. Шмоніна, І. Штеймлер та ін. Деякі питання професійної підготовки іноземних студентів-медиків були розглянуті Х. Мазепою, А. Мельником, І. Мельничуком, Ю. Орел-Халік, О. Яцишиною, К. Kyong-Jee, Н. Molly та ін.

Методологія та методи. Вивчення й аналіз науково-практичних розробок у галузі педагогіки та інших соціогуманітарних наук дозволив визначити такі теоретико-методологічні підходи до формування ІК: системний, компетентнісний, особистісно-діяльнісний інформаційний, синергетичний, герменевтичний, знаково-символічний. У процесі дослідження застосовувалися методи аналізу, синтезу опрацьованої джерельної бази, порівняння з метою уточнення поняттєво-категоріального апарату дослідження, досягнення поставленої мети та розв'язання визначених завдань.

Виклад основного матеріалу. Процес організації освітнього процесу іноземних здобувачів

вищої медичної освіти є складним і багаторівневим. Така підготовка має низку певних особливостей на всіх етапах і не може бути уніфікована.

Іноземні здобувачі освіти зіштовхуються із проблемою адаптації у соціокультурному й освітньому середовищі. Студенти-іноземці мають долати цілу низку труднощів, пов'язаних із одночасним інтенсивним вивченням нової мови, нових академічних дисциплін, а також пристосування до нового соціокультурного середовища, що оточує їх у повсякденному житті. Означені труднощі зумовлюють виникнення суперечності між зростаючою кількістю іноземних студентів, які бажають отримувати освіту за медичними спеціальностями у вишах України, та проблемами соціокультурної й академічної адаптації в освітньому процесі вишу.

Іноземні студенти, котрі приїздять на навчання до ЗВО України, мають певні очікування й амбітні плани щодо отримання освіти міжнародного рівня.

Основними очікуваннями іноземних студентів є набуття такого рівня освіти, що відповідає міжнародним стандартам у певній сфері.

Інтернаціоналізація освітнього процесу ставить перед студентами певні вимоги стосовно рівня володіння англійською мовою, базового академічного рівня підготовки із загальнонаукових і фахових дисциплін, наявності певних академічних якостей, що сприяють швидкому та якісному набуттю професійних компетентностей, таких як здатність до навчання, критичність мислення тощо. Також особливого значення набуває рівень сформованості низки особистісних якостей і соціокультурних компетенцій, таких як гнучкість, толерантність, міжкультурна, комунікативна компетентності тощо.

Як показує досвід, для значної кількості студентів виникають певні труднощі, що ускладнюють освітній процес набуття професійної компетентності міжнародного рівня.

Тому виникають суперечності між очікуваннями та вимогами студентів щодо одержання міжнародної освіти та недостатніми умовами організації навчання й адаптації педагогічної системи ЗВО до інтернаціоналізації освітньої діяльності; між тенденцією ЗВО до інтернаціоналізації освітньої діяльності відповідно до сучасних глобальних викликів і недостатньою готовністю студентів до навчання у таких умовах.

Система підготовки фахівців медичних спеціальностей є достатньо специфічним феноменом у сфері освіти. На перших етапах медичної підготовки студенти мають справу із завданням опрацювання значних обсягів нової для них інформації за достатньо обмежений час. Значну частку навчаль-

ної діяльності відведено на самостійну роботу, пов'язану із пошуком, оцінюванням, організацією, інтерпретуванням і засвоєнням інформації.

Спостереження показали, що багато іноземних студентів виявляються не повною мірою готовими до таких умов навчальної діяльності та відчувають когнітивне перенавантаження, а це інколи призводить навіть до фрустрації та втрати навчальної мотивації. Тому важливим завданням на початкових етапах процесу підготовки лікарів є розвиток аналітичних навичок, критичності мислення, аргументації, дослідницьких вмій.

Як показує досвід медичні виші приділяють недостатньо уваги розвитку ІК студентів, що може негативно впливати на результати їх навчальної діяльності під час підготовки у ЗВО, а також на ефективність подальшої професійної діяльності, яка потребує постійного вдосконалення.

Означені суперечності доводять актуальність пошуку шляхів підвищення ефективності підготовки іноземних здобувачів вищої медичної освіти на основі розвитку їхньої ІК.

Основними компонентами педагогічної системи є її суб'єкти (викладачі та здобувачі освіти), ефективність діяльності яких визначає ефективність досягнення означеної мети та здобуття необхідних результатів.

Виходячи з того, що викладачі ЗВО є висококваліфікованими фахівцями, готовими постійно підвищувати власний професійний рівень щодо набуття ефективних форм, методів роботи, вважаємо, що важливим у цьому контексті є проведення науково-методичних семінарів для викладачів. Серед них: «Інформаційна компетентність як основа професійної діяльності майбутніх лікарів», «Основи міжкультурної комунікації», «Педагогічний супровід інформаційної адаптації іноземних студентів», «Система формування інформаційної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей», що сприяє ознайомленню викладачів із феноменом ІК; специфікою підготовки іноземних здобувачів освіти; методологічними, технологічними та методичними засадами відповідної підготовки майбутніх фахівців медичних спеціальностей. Обговорення означених питань, спільне визначення можливостей фахових дисциплін, різних видів практики, науково-дослідної та виховної діяльності щодо формування ІК студентів стимулює викладачів до творчого пошуку ефективних засобів професійної підготовки майбутніх фахівців до діяльності відповідно до вимог сучасного суспільства.

Однією з необхідних умов забезпечення системного розвитку ІК є створення відповідного

освітнього середовища. Як зазначає Н. Кабусь: «Саме доцільне середовище сприяє формуванню відповідної мотивації майбутніх фахівців, стимулює до професійної творчості й удосконалення» (Кабусь, 2019: 277).

У зарубіжних джерелах освітнє середовище розглядається як обставини, які оточують здобувача освіти та здебільшого концентруються на культурі поведінки та взаємодії (The glossary of Education Reform, 2016).

О. А. Рацул визначає доцільність створення інформаційного освітнього середовища через запровадження низки заходів і засобів інформатизації освіти засобами ІКТ (Рацул, 2016: 234) для розвитку інформаційної культури майбутніх фахівців. Зазначена організаційно-педагогічна умова є актуальною для будь-якого освітнього процесу, але потребує доповнення щодо обґрунтування засобів діяльності при створенні відповідного освітнього середовища залежно від суб'єктів і цілей навчання. Завдання формування ІК іноземних здобувачів медичної освіти зумовлює необхідність внесення дослідницького компонента у створенні освітнього середовища.

Т. Бабенко визначає дослідницькі вміння студентів-медиків як комплекс умотивованих дій, спрямованих на самостійне виконання мануальних, інвазивних маніпуляцій і профілактичних заходів у межах професійної компетенції із застосуванням наукових прийомів за стандартних ситуацій (Бабенко, 2015).

Дослідницькі вміння включають у себе володіння дослідницькими методами, збирання інформації, критичний аналіз та обробку інформації. (Murdoch-Eaton, 2010).

Дослідницькі вміння визначають когнітивні (пізнавальні) здібності того, хто навчається, до яких належать вміння концентрувати увагу, сприймати, усвідомлювати, запам'ятовувати, аналізувати факти, будувати моделі, систематизувати та класифікувати, структурувати, проводити розумовий експеримент. Також сформованість дослідницької компетентності сприяє здатності здобувачів освіти самостійно результативно набувати нові знання, вміння, навички, орієнтуватися у різних предметних сферах, у структурі навчальної діяльності (Сабинова, 2015). Створення дослідницько-орієнтованого освітнього середовища виконує низку когнітивно-мотиваційних функцій, серед яких сприяння більш глибокому розумінню науки, розвиток позитивного ставлення до дослідницької діяльності, розвиток методологічних дослідницьких навичок, розвиток навичок критично ставитися до дослідницької діяльності та її результатів, набуття готовності до майбутньої участі у дослідницькій діяльності (Vauderwange, 2019).

Дослідницьке освітнє середовище є складним багатовимірним феноменом, яке охоплює усі рівні

освітнього процесу та компоненти педагогічної системи. Це означає, що інтегрування різних видів дослідницької діяльності є невід'ємним елементом освітнього процесу. Сам процес дослідження, а не лише результати, є ключовим об'єктом навчання. Дослідники розрізняють форми взаємодії у дослідницько-орієнтованому освітньому середовищі, де у першому випадку студенти є слухачами, а у другому – активними учасниками. До першої категорії відносять лекції, лабораторні роботи, воркшопи, деякі види семінарів, друга категорія включає студентські проекти, наукові дослідження, пошукові дискусії (Healey, 2005).

Створення інформаційного дослідницько-орієнтованого освітнього середовища у медичних ЗВО можливо через залучення студентів у різні види дослідницької діяльності через оновлення змісту компонентів педагогічної системи (цілей, принципів, змісту, методів, форм) підготовки фахівців. Таким прикладом створення інформаційного дослідницько-орієнтованого освітнього середовища у ПВНЗ «Харківський міжнародний медичний університет» є модернізація освітньої програми з підготовки фахівців 5 магістерського рівня за спеціальністю 222 «Медицина». Знайомство здобувачів освіти із закономірностями розумової науково-дослідної діяльності здійснюється із початкових етапів навчання. На першому році навчання запроваджено курс «Вступ до спеціальності», який формує основу для професійно-орієнтованої навчальної та науково-дослідницької діяльності. У процесі вивчення навчальної дисципліни студенти занурюються у міркування щодо особливостей медичної професії, складників і суті професіоналізму лікаря, особливостей взаємодії, етики, духовно-ціннісних орієнтацій на основі відданості, співчуття, взаєморозуміння. Застосування методів активізації розумової діяльності дає можливість студентам самостійного розкриття сутності й усвідомлення особливостей професійної діяльності лікаря. Одним із компонентів навчальної діяльності з дисципліни є дослідження факторів, що впливають на здоров'я, а також проведення базових епідеміологічних досліджень і біостатистики. Також на першому курсі студенти мають можливість обрати одну з дисциплін вибіркового блоку освітньої програми «Основи науково-дослідницької діяльності», серед яких «Основи критичного мислення», «Академічна доброчесність», «Методологія наукових досліджень».

Вибіркові компоненти (ВК) освітньої програми розподілено на 4 блоки: гуманітарний блок, соціально-поведінковий блок, блок «Основи медичних знань», блок «Основи науково-дослідницької діяльності». Кожен студент має обрати одну навчальну дисципліну з кожного блоку. Комплекс із чотирьох вибірових дисциплін формує цілісну систему

різноспрямованих взаємодоповнюючих компонентів, які є повноцінною основою для формування професійної компетентності майбутніх лікарів.

В умовах переходу на дистанційне навчання через епідеміологічні обмеження, пов'язані з пандемією Covid-19, створення інформаційно-дослідницького середовища стає особливо актуальним у підготовці майбутніх лікарів. Зазначені карантинні виклики дали поштовх розвитку нових підходів, а саме застосуванню таких інформаційно-дослідницьких методів, як кейси та методи доказової медицини. Така практика дозволяє відійти від сухого запам'ятовування інформації, сприяє розвиненню клінічного мислення студентів, аналітичних навичок, концептуальному розу-

мінню медицини та практичному застосуванню основ доказової медицини.

Висновки. Таким чином, забезпечення ефективності системи формування ІК іноземних студентів медичних спеціальностей можливе за умови створення відповідних організаційно-педагогічних умов, серед яких – підготовка викладачів до специфічної діяльності з підготовки іноземних здобувачів освіти медичних спеціальностей, а також їх стимулювання до творчого пошуку ефективних засобів професійної підготовки майбутніх фахівців до діяльності відповідно до вимог сучасного суспільства; створення інформаційно-дослідницького освітнього середовища через запровадження відповідних підходів, засобів, форм і методів навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кабусь Н. Д. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.09 / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2018. 678 с.
2. The glossary of education reform. URL: <https://www.edglossary.org/learning-environment/> (date of access: 12.07.2021).
3. Рацул О. А. Теоретичні і методичні засади системного розвитку інформаційної культури майбутніх соціальних педагогів : дис. ... докт. наук : 13.00.01 / Кіровоградський державний педагогічний університет імені В. Винниченка. Кропивницький, 2016. 465 с.
4. Бабенко Т. П. Формування дослідницьких умінь і навичок студентів медичного коледжу у процесі проектної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / ДВНЗ «Криворізький національний університет». Кривий Ріг, 2015. 274 с.
5. What do medical students understand by research and research skills? identifying research opportunities within undergraduate projects / D. Murdoch-Eaton et al. *Medical Teacher*. 2010. Vol. 32. № 3. P. e152–e160. URL: <https://doi.org/10.3109/01421591003657493> (date of access: 10.07.2021).
6. Сабирова Э. Г., Закирова В. Г. Формирование исследовательских умений учащихся в информационно-образовательной среде начальной школы. Казань : КФУ, 2015. С. 34.
7. Vauderwange O., Javahiraly N., Curticapean D. Concept and development of research-oriented education in the university context. *Fifteenth Conference on Education and Training in Optics and Photonics: ETOP 2019 Papers* (Optical Society of America, 2019, P. 11143–158. URL: https://www.osapublishing.org/abstract.cfm?uri=ETOP-2019-11143_158 (date of access: 10.09.2021).
8. Healey M. Linking research and teaching: exploring disciplinary spaces and the role of inquiry-based learning. *Reshaping the University: New Relationships between Research, Scholarship and Teaching* / R. Barnett (ed). Maidenhead, U. K. : Open University Press/McGraw-Hill, 2005. P. 67–78.

REFERENCES

1. Kabus, N. D. (2018). Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pedahohiv do staloho rozvytku sotsialnykh hrup [Theoretical and methodical bases of preparation of future social teachers for sustainable development of social groups]. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
2. The glossary of education reform. Retrieved from <https://www.edglossary.org/learning-environment/>
3. Ratsul O. A. (2016). Teoretychni i metodychni zasady systemnoho rozvytku informatsiinoi kultury maibutnikh sotsialnykh pedahohiv [Theoretical and methodical bases of system development of information culture of future social pedagogues] *Doctor's thesis*. Kropyvnytskyi : Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University [in Ukrainian].
4. Babenko, T. P. (2015). Formuvannia doslidnytskykh umin i navychok studentiv medychnoho koledzhu u protsesi proektnoi diialnosti [Formation of research skills of medical college students in the process of project activities]. *Candidate's thesis*. Kryvyi Rih : Kryvyi Rih National University [in Ukrainian].
5. What do medical students understand by research and research skills? Identifying research opportunities within undergraduate projects / D. Murdoch-Eaton et al. *Medical teacher*. 2010. Vol. 32, № 3. P. e152–e160. Retrieved from <https://doi.org/10.3109/01421591003657493> (date of access: 20.09.2021)
6. Sabyrova, E. H., & Zakyrova, V. H. (2015). *Formyrovanye yssledovatel'skykh umenyi uhashchyykhsvia v ynfarmatsyonno-obrazovatel'noi srede nachalnoi shkoly* [Formation of research skills of students in the information and educational environment of primary school]. Kazan : KFU [in Russian].
7. Vauderwange, O., Javahiraly N., & Curticapean D. (2019). Concept and development of research-oriented education in the university context. *Fifteenth Conference on Education and Training in Optics and Photonics: ETOP 2019 Papers* (Optical Society of America. Retrieved from https://www.osapublishing.org/abstract.cfm?uri=ETOP-2019-11143_158
8. Healey, M. (2005). Linking research and teaching exploring disciplinary spaces and the role of inquiry-based learning (pp. 67–78). McGraw Hill: Open University Press.